

Overijsselse bezittingen van de familie van der Marssche (1477 – 1604)

1. Op 26 Januari 1604 wordt een maaggescheid opgesteld door Johan van der Marssche, zijn broer Everhardt (Evert), en zijn zusters Joanna met haar man Hendrick van Suchtelen, Elisabeth en Judith, om de nagelaten goederen van hun vader Bitter van de Marssche en hun oom Jacob van der Marssche, onder elkaar te verdelen¹. Dit document geeft een goed beeld van de onroerende goederen die zich op dat moment in het bezit van deze familie van der Marssche bevinden.

Eerstelicken is Johan vanden Marssche In erffgedinge ten deele gevallen:
Het Huys staende inde Nijestraete tusschen den Droste van Zallandt ter eenre en den golden Aeckerboem ter andere syede Item eenen Hoff gelegen achter het voirschreven huys streckende voer vanden straeten tot achter aan die Aa Item noch een Huys staende tegen het voirschreven Huys over Daer Baete Jacobs Tegenwoerdich In Te woenende Welcke twee voirschreven Huysen beswaert syn met seven golden gulden Jaerlicx en seven stuivers, Ende noch een en twintichste Halve golden gulden Jaerlicx S: boven de voirschreven seven goltgl seven st: Welcke een en twintichste Halve goltgl. Jaerlicx die voirschreven Johan vanden Marssche aen syn Suster Judith vanden Marssche allen Jaeren op Pauli conversionis Uut die voirschreven behuysingen sall betaelen
Item een erve en goet geheten Wengervelde Tegenwoerdich by Jan Gerrits als Meyer gebruyckt wort met allen synen Olden en Nijen toebehoren beswaert met drye goltgulden en seventyende halve stuiver haere Rente met noch een affgegraeven stucke lants genaempt den Oldenhouw beplantet met Eyckeholt streckende achter aen Wengervelde beswaert met twintich Roeden Dycks
Item een erve en goet geheten Hermelinck en Boemhuys gelegen Inde kerspel van Heemse en Buirschap Diffele
Item noch acht morgen lants gelegen In Mastebroeck In Jutgens Ryet Wesende Leengoet Item die gerechte helfte van een erve geheten Reyner Claessgoet soe dat met synen Olden en Nijen toebehoir Inden kerspel van Olst en Wyhe gelegen is met negen Roeden Dycks op Scherpenzeel die welcke die gebroeders en susters voirschreven indien sie waebær mochten worden die anderen sullen helpen opmaecken en yder voer syn vyfte paerte Item twee morgen lants gelegen in Blaelock twelcke Tegenwoerdich bij Pieter opten Noerberch gebruyckt wort Item noch een Hoff mede in Blaelock gelegen Dwelcke oick Tegenwoerdich byde voirschreven Pieter gebruyckt wort Ende noch de Helfte van eenen Hoff mede In Blaelock gelegen die oick by Pieter voirschreven gebruyckt wort
Ten Tweeden is Everhardt vanden Marssche toegescheyden:
Een erve en goet geheten die Haer met syn Olden en Nijen toebehoir soe dat gelegen is Inden kerspel van Wyhe ende Buirschap Hengefeldt Item een Halff morgen lants geheten Kapenkamp Noch een Halff morgen lants gelegen voer den Noertberch soe Hendrick opten Noertberch gebruyckt Item noch twee Akkers Lants gelegen achter die Haer
Item die gerechte wederhelfte vant erve en goet geheten Reyner Claese goet waervan Johan vanden Marssche die andere helfte toecompt met de helfte ven de lasten der negen Roeden Dycks op Scherpenseel

¹ OHC A.J.Mensema 1977: Inv. 414

Item een stucke Lants gelegen toe Wyhe geheten Vosseveldt (be)plantet met Eyckeholt
Ten Derde is Hendrick van Suchtelen: *(dit gedeelte is verdwenen)*

Ten Vierden is Joffrou Elisabeth vander Marsche toegescheyden:

Eene erve en goederen teene geheten Mulerts goet soo dat mitstyt bij Johan Hermsen
gebruickt wort en tander Alphert Dircksens goet genoempt soo nu tertyts by Gart
Berentsen gebruickt wort beyde Inder Buirschap Hessum Int kerspel van Dalffsun
gelegen Item noch een kottersede Inde voirschreven Buirtschap soo Roeloff Henricksen
int gebruick heeft

Item een halff erve en goet geheten Voscamp gelegen Inden Kerspel van Wyhe en
Buirschap Wengelo met dertig Roeden en twee voeten Dycks beswaert met drye
goldguldens ses stuivers hare Rente

Item Twee mergen Landes gelegen In Blaelock beswaert met elff golden gulden Jaerlicx
Item noch een mergen Lants In Blaelock geheten t'Kasteels camphen wesende beswaert
tot erffpacht mit twee golden gulden Jaerlicx

Item noch die gerechte Helfte vant huys waer sye tegenwoirdich in woenende is
streckende aen de behuysinge van den voirschreven Johan vanden Marssche en achter
opte Bitterstraete Uutgaende

Noch die helft vant huys inde Roggestraete Uutgaende

Ten Vyften ende laetsten is Joffrou Judith vander Marsche In erffscheydinge tot haeren
deele gevallen:

Eene erve en goet geheten Witte Lubberts goet gelegen Inden kerspel van Wyhe ende
Buirschap Harcksen met drye kotterseden gelegen in die voirschreven Buirschap
Item een erve en goet geheten Herbertinck gelegen In die Buirschap Wytman Inde
kerspel Zwolle

Item een Tende toe Harxen geheten de Slottenberger Tenden

Item die Helfte vant huys daer zy Tegenwoirdich woenende In is Daervan die andere
Helfte oire voirschreven Suster Elyzabeth toegescheyden is Te manieren en Limiten als
boeven verhaelet welcke behuysinge by versterft van Jufferen Elyzabete en Judith vanden
Marssche de Wetlicke Erffgenaeme Johan vander Marssche offe synen Erffgenaemen mit
die somme van vierhondert golden gulden aende voirschreven huysinge nemen sall
moegen

Item die Helfte vant huys Inde Roggenstraete Uutgaende daer Pieter Schultinck
Liechtiaet Tegenwoerdich In is woenende

2. Bitter van der Marssche (1526 – 1587) schepen van Zwolle tussen 1555 en 1587, heeft
twee vrouwen gehad: eerst trouwt hij in 1558 met Judith van de Ense, en dan, het jaar is
ons niet bekend, met Josina Soudenbalch. Het is zeker dat Josina de moeder is van vier
van Bitter's kinderen, Johan, Evert, Johanna en Elisabeth, want zij verdelen in 1623 de
erfenis van hun moeder, hoewel Johanna dan niet meer leeft en haar deel naar haar
kinderen gaat. Het vijfde kind, Judith wordt bij deze laatste verdeling niet genoemd.
De broers Bitter van der Marsche en Jacob van de Marssche (geb.1529) waren de
kinderen van Johan van der Marssche (gestorven voor 1542), schepen van Zwolle van
1524 tot 1540, en Aleid van Schroyesteyn, die uit Utrecht kwam en in 1564 nog leefde.
Voor zo ver we weten waren dit de enige overlevende kinderen van dit echtpaar en is
Jacob nooit getrouwd geweest en had hij geen kinderen. De grootouders van vader's kant

van Bitter en Jacob waren Bitter ten Mersche (gestorven voor 1532) en zijn vrouw Lyse. Wij willen nu proberen na te gaan wanneer de goederen, die in de maaggescheid worden genoemd, in het bezit van deze familie van der Marssche gekomen zijn, en zoals we zullen zien, zal dit dan ook het bewijs geven dat de opeenvolging van de generaties inderdaad is zoals hier geschetst.

Huizen in Zwolle; twee aan de noordkant van de Nieuwstraat, een met een erf tot aan de Waterstraat, het andere doorgaand naar de Bitterstraat, dan nog een huis aan de overkant van de Nieuwstraat en een vierde huis in de Roggestraat:

a. Het Huys staende inde Nijestraete tusschen den Droste van Zallandt ter eenre en den golden Aeckerboom ter andere syede Item eenen Hoff gelegen achter het voirschreven huys streckende voer vanden straeten tot achter aan die Aa

1493 Clawes Tyasen transporteerd aan Bitter ten Mersche en zijn vrouw Lyse een doorgaand were in de Waterstrate, tussen die van Evert Vriese, Clawes voornoemd, de erfgenamen van Alijt Daegens en de erfgenamen van Herman van Bolten, strekkende van de Nijestraten tot aan de straat erachter².

1504 Bitter ten Mersche en zijn vrouw Lyse vestigen een jaarrente van 10 goudgulden ten behoeve van Herman Johanssoen, gaande uit hun were in de Nyestate, belend door Evert Vriese en Claes Tyasoen, strekkende van de straat to aan de straat er achter³. *In dorso: deze rente is bij mijn moeder gelosset anno 62 Petri et Pauli*

1530 Grietie, weduwe van Jacob Johanzen heeft aan Henrick van Cleve haar huis verkocht, waar ze nu in woont, gelegen tussen het huys van meyster Johan Duesterbeeck en het huis van Johann ter Marssche in de Waterstraat gelegen en dat zich uitstrekt voor van de straat tot achter aan de Aa⁴.

b. Die gerechte Helfte vant huys waer sye (Elisabet) tegenwoerdich in woenende is streckende aen de behuysinge van den voirschreven Johan vanden Marssche en achter opte Bitterstraete Uutgaende en die Helfte vant huys daer zy (Judith) Tegenwoerdich woenende In is Daervan die andere Helfte oire voirschreven Suster Elysabeth toegescheyden is:

1535 Johan van Steenwick, door de stad Swolle aangesteld als mombber over de kinderen van wijlen Jacob Tyasen, oorkondt, dat wijlen Jacob aan Johan van den Marssche en zijn vrouw Alijdt verkocht had een huis en hof, achter die van Johan, aan de Ae, welk huis echter bezwaard is met een jaarlijkse rente, waarvoor hij belooft Johan schadeloos te houden⁵

c. Noch een Huys staende tegen het voirschreven Huys over Daer Baete Jacobs Tegenwoerdich In Te woenende:

1547 Evert Vriese en Bartolt Steynmetzeler, als mombbers van de nagelaten kinderen van wijlen Peter van Eens, transportereren aan Alijdt, weduwe van Johan van den Merssche, een huis en were in de Nijestraite, belend door die van de

² OHC A.J.Mensema 1977: Inv. 940, Regest 137

³ OHC A.J.Mensema 1977: Inv. 931, Regest 175

⁴ OHC A.J.Mensema 1977: Inv. 941, Regest 225

⁵ OHC A.J.Mensema 1977: Inv. 407, Regest 232

weduwe van Peter van Eens en Coert Becker, strekkende van de straat tot aan de were van Jacob van Tweenhuesen⁶.

1564 Alidt, weduwe van Johan van den Marsch, lost een rente van 3 goudgulden af, die de broederschap van Sanct Michielsk had uit haar huis en were in de Nijstraete. belend door Lambert van Twenhuisen en de weduwe van Coert Becker, strekkende van de straat totaan de straat er achter⁷.

d. Het huys Inde Roggenstraete Uitgaende daer Pieter Schultinck Liechtiaet Tegenwoerdich In is woenende:

1567 Mr. Johan Leiendekker en zijn vrouw Trude transporteren aan Bitter van de Marssche en zijn vrouw Jutte een huis en were in de Roggestraite belend door mr. Johan zelf en Gerrit Swarte van de straat tot aan de were van Bitter van der Marssche⁸.

Goederen in de buurschappen Wengele/Hengevelde/Tongeren/Scherpensele allen liggende ten zuiden en zuid-oosten van Wije voornamelijk in het kerspel en gerecht Wijhe maar gedeeltelijk in het kerspel Olst, want dit gebied ligt net op de grens tussen Olst en Wije:

e. Een erve geheten Reyner Claessgoet soe dat met synen Olden en Nijen toebehoir Inden kerspel van Olst en Wyhe gelegen is met negen Roeden Dycks op Scherpenzeel:

1488 Steventje van Wengel, dochter van Reynner van Wengel, met haar broer Steven van Wengel als haar momber, transporteert aan Bitter van der Marssche en zijn vrouw Lyse het erve en goed genaamd Reynner Claessoensgoet, gelegen op de Landtwere in het kerspel Wije, in de buurschap Wengele⁹.

1495 Bytter ten Mersche en zijn vrouw Lyse vestigen ten behoeve van Johan Faenken een rente van 12 goudgulden, gaande uit hun erve en goed Dye Lantweer, gelegen in het kerspel Olst, in de **buurschap Scherpenseel**¹⁰

f. Een erve en goet geheten die Haer met syn Olden en Nijen toebehoir soe dat gelegen is Inden kerspel van Wyhe ende **Buirschap Hengefeldt** Item een Halff morgen lants geheten Kapenkamp Noch een Halff morgen lants gelegen voer den Noertberch soe Hendrick opten Noertberch gebruyckt Item noch twee Akkers Lants gelegen achter die Haer:

1494 Bitter van der Mersch en zijn vrouw Lyze vestigen ten behoeve van Johan Cromer en zijn vrouw Katheryne een rente van 13 goudgulden, gaande uit hun erve en goed Die Haer in het kerspel en de buurschap Wije, gelegen aan de Weteringe en belend door Andrys Bonnynge, Arent van Bevervoirde en Bertelt ter Beke¹¹

1499 Bitter ten Mersche en Lyze, zijn vrouw, verkopen aan het Regulierenklooster te Diepenveen bij Deventer een jaarrente van 10 Rijnse goudgulden, gaande uit het vrije en eigen erve en goed, die Haer genaamd, dat

⁶ OHC A.J.Mensema 1977: Inv. 929, Regest 265

⁷ OHC A.J.Mensema 1977: Inv. 932, Regest 336

⁸ OHC A.J.Mensema 1977: Inv. 936, Regest 347

⁹ OHC A.J.Mensema 1977: Inv. 400, Regest 125

¹⁰ OHC A.J.Mensema 1977: Inv. 777, Regest 143

¹¹ OHC A.J.Mensema 1977: Inv. 427, Regest 142

reeds bezwaard is met een jaarrente van 13 gouden Rijsche gulden en dat inde **buurschap van Tongeren** in het kerspel van Wijhe gelegen is¹².

1502 Bitter ten Marsche en zijn vrouw Lyze vestigen ten behoeve van Willem Zwartens, burger te Deventer, een rente van 20 goudgulden, gaande uit hun erve en goed Die Haer en uit 10 morgen land bij het genoemde erve gelegen, alles in het kerspel Wijhe gelegen¹³. *In dorso: Op den 24 aprilis hebbe ick J. van der Marssche diesen brieff offgelost mit vijff hondert goltgulden, sodat sie mij nu toecompt.*

1503 Piores en gemene convent des regularissen cloester ten Dyepeveen oorkonden dat zij Bitter ten Marsche en zijn vrouw Lyse vergunnen een jaarlijkse rente van 10 goudgulden, gaande uit het erve en goed Die Hayr in de buurtschap Tongeren, af te lossen met 130 goudgulden¹⁴.

g. Een erve en goet geheten Wengervelde Tegenwoordich by Jan Gerrits als Meyer gebruyckt wort met allen synen Olden en Nijen toebehoren beswaert met drye goltgulden en seventyende halve stuiver haere Rente met noch een affgegraeven stucke lants genaempt den Oldenhouw beplantet met Eyckeholt streckende achter aen Wengervelde beswaert met twintich Roeden Dycks:

1498 Bitter ten Marsche vestigt een rente van 15 goudgulden ten behoeve van Henric Voirne, gaande uit een rente die hij heeft van 46 mud rogge uit het erve en goed Wengevelde, gelegen in het kerspel in de **buurtschap Wengele**¹⁵.

h. Een halff erve en goet geheten Voscamp gelegen Inden Kerspel van Wyhe en **Buirschap Wengelo** met dertig Roeden en twee voeten Dycks beswaert met drye goldgulden ses stuivers hare Rente en een stucke Lants gelegen toe Wyhe geheten **Vosseveldt** plantet met Eyckeholt :

Hier horen we niets van voor 1604, maar misschien maakte het vroeger deel uit van een van de goederen boven genoemd.

Goederen in de buurschap Herxen ook in het kerspel Wijhe, maar tussen Wijhe en Windesheim gelegen, ten noorden van Wijhe dus:

i. Eene erve en goet geheten Witte Lubberts goet gelegen Inden kerspel van Wyhe ende **Buirschap Harcksen** met drye kottarsteden gelegen in die voirschreven Buirschap:

Dit goed behoorde in de 15e eeuw aan de familie Kute, maar in 1490 verkopen zij het aan Johan van Blacke en zijn vrouw Foyse¹⁶. Hoe het daarna in de familie van der Marssche terecht gekomen is, is niet bekend.

j. Een Tende toe Harxen geheten de Slottenberger Tenden :

1553 Johanna van Bussche, weduwe van Johan Bitter, met Hilbrandt ter Kuylen als haar momber, cedeert aan Bitter van der Marssche de Slockenberger tienden in de buurtschap Harckssen, in het kerspel en het gericht Wijhe¹⁷.

Leengoed in Mastenbroek:

k. Acht morgen lants gelegen In Mastebroek In Jutgens Ryet Wesende Leengoet:

¹² F.C. Berkenfelder, "Zwolsche Regesten", Regest 3759

¹³ OHC A.J.Mensema 1977: Inv. 917, Regest 162

¹⁴ OHC A.J.Mensema 1977: Inv. 402, Regest 171

¹⁵ OHC A.J.Mensema 1977: Inv. 913, Regest 151

¹⁶ OHC A.J.Mensema 1977: Inv. 886 en 887, Regest 153 en 160

¹⁷ OHC A.J.Mensema 1977: Inv. 880, Regest 294

1542 Fye van Wollen, weduwe van Seyno Mulardt, leenvrouwe, met haar zoon Egbert Mulardt als momber, beleent Bytter van der Marssche, oudste zoon van wijlen Jan ther Marsche, na zijns vaders dood met acht morgen land in Mastenbroek, gelegen naast het land van Borchert van Westerholte, strekkende van de Hasselsedijck to an het land van Seyno Mulardt, welke acht morgen zij, leenvrouwe, in leen heeft van de proost van Sinte Lebuinuskkercke te Deventer¹⁸.

Goederen in Blalo, bij Zwolle, alles bij elkaar 5 morgen land en 1½ hoven:

I. Twee morgen lants gelegen in Blaelock twelcke Tegenwoerdich bij Pieter opten Noerberch gebruyckt wort, noch **een Hoff mede in Blaelock gelegen** Dwelcke oick Tegenwoerdich byde voirschreven Pieter gebruyckt wort Ende noch **de Helfte van eenen Hoff mede In Blaelock gelegen** die oick by Pieter voirschreven gebruyckt wort **Twee mergen Landes gelegen In Blaelock** beswaert met elff golden gulden Jaerlicx, noch **een mergen Lants In Blaelock geheten t'Kasteels camphen** wesende beswaert tot erffpacht mit twee golden gulden Jaerlicx:

1554 Jacob Tjairssen, zijn vrouw Lutgert en hun zuster Hadewych van Vilsteren, met Albert van de Vilsteren, schout te Wije als haar momber, transportereren aan Alidt, weduwe van Johan van der Merssche, een maat in Bladeloch (Blalo), bij de Voersterpoerte, strekkende van de straat tot aan het land van heer Johan Kockman¹⁹.

1555 De kerkmeesters van het Hilligen Giestesgasthuys te Zwolle verpachten aan Bitter van der Marssche een hof buiten de Voersterpoerte in Bladeloch (Blalo)²⁰.

1578 Provisoren van het H.Geestgasthuis te Zwolle transportereren aan Bitter van de Marssche een hof te Blalo, buiten de Voorsterpoort²¹.

Hoe de goederen in de **buurtschappen Diffelen, Hessum en Wijthme** in de handen van deze familie gekomen zijn is niet bekend: deze goederen worden wel in de oudere akten genoemd, maar met andere bezitters.

Uit deze lijst van goederen blijkt zonder twijfel dat we hier met een opeenvolging grootvader Bitter I , getrouwd met Lyse > vader Johan I , getrouwd met Aleid van Schroyesteyn > zoon Bitter II, getrouwd met (1) Jutte van Ensse en (2) Josina Soudenbalch, te doen hebben. Ook in de volgende generaties van deze tak van de familie van der Marssche komen deze voornamen weer voor: Bitter II's oudste zoon is Johan II, genoemd in de maaggescheid van 1604, deze Johan heeft zelf geen kinderen, maar zijn jongere broer Evert's oudste zoon heet weer Bitter (Bitter III) en Evert heeft ook een kleinzoon Bitter (Bitter IV), die nog steeds het goed "de Haer" bij Wije in bezit heeft.

3. De volgende akte toont aan, dat Johan I een Stichtse leenman was:

1529 Herman van den Beke, leenheer, verklaart in aanwezigheid van Johan van der Marssche en Johan ten Voirde als leenmannen, dat hij in plaats van Egbert Stockman nu Gijsbert Rademaker beleend heeft met de grove en smalle tienden,

¹⁸ OHC A.J.Mensema 1977: Inv. 958, Regest 254

¹⁹ OHC A.J.Mensema 1977: Inv. 944, Regest 298

²⁰ OHC A.J.Mensema 1977: Inv. 945, Regest 302

²¹ OHC A.J.Mensema 1977: Inv. 947

gaande uit de twee erven, Rosendal en Schurink genaamd, die in de buurschap to Betsmen in het kerspel van Ommen gelegen zijn en die Stichtse leengoederen zijn²².

We vragen ons dus af of zijn vader Bitter I ook tot de Stichtse leenmannen behoorde. Er bestaat een akte waarin een Bitter Hermenssoen tot dienstman van de Bisschop benoemd wordt, en het is wel bijna zeker dat dit inderdaad Bitter I is, zoals we zullen zien:

1477 David van Bourgoengen, bisschop van Utrecht, oorkondt, dat hij Bitter Hermenssoen aanneemt als een dienstman van het Sticht en hem alle daaraan verbonden rechten toekent, in tegenwoordigheid van Roeleff van Bevervoirde, raad en hofmeester, en Goert van Reede, ambtsman van Twenthe²³.

Zijn vader was Herman Bitter (ong. 1435 – 1502), ook een dienstman van de Bisschop:

1467 Evert van Wijtmen, rentmeester van Zallant, verklaart in aanwezigheid van Henrick Ahuys en Herman Bitter als dienstlieden, dat Geerlijch van Venen, dienstman van de bisschop van Utrecht, afgezien heeft van zijn dienstmanschap en in aanwezigheid van Thones van Wijje, Johan Luykens en Johan Stackenberch, als vrijen van de hof van Wijje, opgenomen is in de vrije echt van de hof van Wijje²⁴.

1488 Seygher van Rechteren en van Voerst, ambman van Zallant vanwege de bisschop van Utrecht, oorkondt dat Hermen Bytter hem getoond heeft de akte van huwelijksvoorwaarden tussen hem en zijn vrouw Katherine, inhoudende o.a. dat indien Hermen voor Katherine mocht komen te overlijden, dan zullen alle goederen van Hermen vererven op zijn kinderen (maar Katherine krijgt een lijftocht en 50 goudgulden); verder belooft Hermen ten behoeve van zijn zoon Bytter, dat hij niets aan de huwelijksvoorwaarden zal veranderen en Bitter's deel zekerstellen²⁵.

Vanaf 1477 is deze Herman Bitter in 't bezit van een Stichts Leengoed in Olst; in dit leenregister wordt zijn zoon ook uitdrukkelijk Bitter ter Meersch genoemd, precies zoals Bitter I altijd aangeduid wordt:

Dat goet to Scerpenzele, gheleghen in het kerspel Olst²⁶

1454 Steven van Wengele na dood van zijn moeder Geertruyt Kenneken

1470 Evert van Wengele na opdracht door zijn broer Steven van Wengele

1477 Augustus 1 Herman Bitter na opdracht door Evert van Wengele

1497 Juli 27 Herman Bitter

1503 Maart 16 Bitter then Meersch na dood van zijn vader Herman Bitter

Goert Claeszoen na opdracht door Bitter ten Meersch

1532 Maart 3 Johan Bitter na de dood van Goert Claessoen, die het goed alleen ten behoeve van Johans overleden vader Bitter then Mersch "in leenscher weer" en niet in bezit gehouden

1551 April 18 Laurens Bitter ter Mersch na de dood van Zijn vader Johan Bitter ter Mersch

1557 Frantz ter Bruggen na opdracht door Laurens Bitter ter Mersch

²² OHC Regesten Nr.05601

²³ OHC A.J.Mensema 1977: Inv. 401, Regest 99

²⁴ OHC Regesten Nr.03256

²⁵ OHC A.J.Mensema 1977: Inv. 400, Regest 125

²⁶ E.D Eijken, "Repertorium op de Overstichtse en Overijsselse leenprotocollen", Nr.898, blz.1164

We mogen daarom aannemen dat het in al deze akten over dezelfde Bitter ter Mersch gaat die we boven Bitter I genoemd hebben. De Johan Bitter die in 1532 het goed erft kan echter niet onze Johan I zijn. Ten eerste is het wel zeker dat Johan I maar twee zonen had, Bitter II en Jacob, en dus geen zoon Laurens Bitter. Bovendien zijn we Johan Bitter al eerder tegengekomen in verband met de Slokkerberger tienden in Herxen (**j.**), die in 1555 door Johanna van der Bussche, weduwe van Johan Bitter, overgedragen worden aan Bitter II; de weduwe van Johan I, die voor 1542 gestorven is, was echter Aleid van Schroyesteyn, die 1564 nog leefde. We moeten dus wel aannemen dat Bitter I behalve Johan I ook nog een zoon Johan Bitter had.

Dit goed Scherpensele, dat in 1557 door Laurens Bitter verkocht wordt, moet niet verward worden met het Reyner Claessoengoet (**e.**) in de buerschap Scherpensele, dat door Bitter I verworven wordt en nog in 1604 tot het familiebezit behoort. Maar wel is opvallend dat beide goederen daarvoor in het bezit waren van de kinderen van Reyner van Wengele. Ook vinden nog andere transacties plaats tussen Herman Bitter en deze familie van Wengele:

1477 April 14 Ludeken van Myddele, richter te Olst, oorkondt, dat Steven van Wengele en zijn vrouw Dedele en de gebroeders Johan en Ruerik van Wengele, zonen van Reyner geruilt hebben met Hermen Bitter de goederen, die zij in de buerschap Scherpensele hadden liggen, behalve hun aandeel in de goederen, die buitendijks liggen op de Waerdt, tegen 3½ morgen land in het kerspel Olst, in de buerschap Scherpensele, in de Haverslach, strekkende van de weg tot aan de wilghagen op het land van Hermen Luese, belend door Hermen zelf en de gemene weg; eveneens dat Evert van Wengele Reynerssoen en zijn vrouw Griete getransporteerd hebben aan Hermen Bitter al hun land in de buerschap Scherpensele. Op 19 April transporteren dezelfde personen aan Hermen Bitter de 3½ morgen land, dat ze eerst met hem verwisseld hadden²⁷.

Ook in het goed Wengevelde (**g.**), dat Bitter I in 1498 al bezat komen we de naam Wengele weer tegen en dit alles duidt toch wel op een familierelatie met het geslacht van Wengele.

Net als Bitter I, bezat ook Herman Bitter huizen in Zwolle, maar niet in het blok Nieuwstraat – Roggestraat – Waterstraat (aan de Aa), maar in de Sassenstraat, Voorstraat en buiten de Sassenpoort:

1478 Beernt van Merne en Derick van Hattem, schepenen van Swolle, verklaren, dat Herman Bitter en Nelle, zijn vrouw, aan Johan Gijsbertssoen en Elsebe, zijn vrouw, hun huis verkocht hebbe, dat bezwaard is met een jaarrente van 3 Rijsche gulden en dat tussen het huis van Derick Dorre en het huis van Johan Albertssoen in de Zassinckstrate gelegen is en dat zich voor van de straat tot achter aan het huis, dat van Johan Henrickssoen was, met een gemeenschappelijke steeg tot in de Coestrate uitstrekt²⁸.

1480 Evert Vriese en Geert Geye, schepenen van Swolle, verklaren, dat Tydeman ten Busch aan de Sacraments-broederschap in de sante Michielskercke in Swolle een jaarrente van 5 overlandse gouden Rijsche gulden verkocht heeft, gaande uit zijn huis, dat reeds bezwaard is met een jaarrente van 121/2 Rijsche gulden en

²⁷ OHC A.J.Mensema 1977: Inv. 773 en 774, Regest 97 en 98

²⁸ F.C. Berkenfelder, "Zwolve Regesten", Regest 2990

dat tussen het huis van Evert Sticker en het huis van meester Jacob van Tweenhusen in de Voirstrate gelegen is en dat voor van de straat tot achter aan een straat bij het onser liever Vrouwenkerckhoff (Ossenmarkt) uitstrekt en waarvoor Hermen Bitter borg staat, zodat de procurator van de Sacramentsbroederschap deze jaarrente bij wan betaling mag verhalen op het huis van Hermen Bitter, waar hij in woont, dat tussen een straat en het huis van onser Vrouwen opten Laghen in de Voirstrate gelegen is en dat zich voor van de straat tot achter aan het onser Vrouwenkerckhoff (Ossenmarkt) uitstrekt.²⁹

1483 Gerardus van Ubach, prior van het regulierenklooster te Albergen, verklaart, dat Hermen Bitter en Nelle Comans, zijn vrouw, te Swolle, een jaarrente van 10 kromsterten en een halve plack aan het klooster afgelost hebben, gaande uit hun gaarde³⁰.

1488 Henrick van den Water en Henrick Knoppert, schepenen van Swolle, verklaren dat Hasset van Wytman, weduwe van Steven Kampherbeke, met Gerbrant van den Busch als haar momber, aan Arndt Luykenssoen en Hille, zij vrouw, een jaarrente ven een gouden overlandse Rijnsche gulden verkocht heeft, gaande uit de gaarde van Henrick van den Water, die reeds bezwaard is met een jaarrente van 4 herenpond min een oirt en die tussen de gaarde van Dirck van Beyeren en de gaarde van Geerdts Kraspot buiten de Sassinckpoirte gelegen is en die zich voor van de gaarde van Herman Bitter tot achter aan de gaarde van Herman van Wytman uitstrekt³¹.

Deze huizen vinden we terug in het bezit, niet van Johan I, maar van een Herman Bitter, en zijn zuster Catharina:

1547 Lucas van Camphuesen en Tyman die Goyer, schepenen van Swolle, verklaren, dat Florys van Jutfaes en Catharina, zijn vrouw, Herman Bitter en Reynt, zijn vrouw, ingevolge het testament van Bitter ten Merssche in het stadboek recognitionum in 't jair van seess ende viertich upten een ende twintichsten dach july (21 juli 1546) aan Floris van Jutfaes en Catherina, zijn vrouw, een jaarrente van 21/2 goudgulden toegewezen hebben, gaande uit hun huis met hof, dat tussen het huis met hof van Betlheim (Bethlehemklooster) en het huis met hof van de erfgenamen van Bernt van Ittersum buiten de Sassenpoirte gelegen is en dat zich voor van de straat tot achter aan het hof van de vicarius van het sanct Annen-altaar in de onsser liever Vrouwenkercke uitstrekt, en aan Herman Bitter en Reynt, zijn vrouw, eveneens een jaarrente van 21/2 goudgulden, gaande uit hun huis, dat aan het onsser liever Vrouwenkerckhoff (Ossenmarkt) gelegen is, alles ten behoeve van Jorgien, natuurlijke zoon van wijlen Bitter ten Merssche³².

De Herman Bitter hier genoemd was schepen van Zwolle van 1530 tot 1532, en voerde hetzelfde wapen als Johan I en Bitter II: een laat-renaissance schild met een dubbelgebogen huisankerkrans met een riem bevestigd onder aan een gewende helm met wrong en dekkleden met als helmteken een uitkomende draak.

²⁹ F.C. Berkenfelder, "Zwolsche Regesten", Regest 3050

³⁰ OHC Regesten Nr.08432

³¹ F.C. Berkenfelder, "Zwolsche Regesten", Regest 3417

³² OHC Regesten Nr.06070

Ook komen we hier een Bitter ter Merssche tegen, die in 1546, lang na de dood van Bitter I zijn testament maakt. Deze akte schijnt tot de conclusie te lijden dat deze Bitter de vader is van Herman Bitter en Catharina, getrouwd met Floris van Jutphaas. Mogelijk is dat dit Johan Bitter ter Mersch is, die we al eerder zijn tegengekomen, en dat hij, als oudste zoon van Bitter I, de huizen in de Voorstraat en buiten de Sassenpoort, net als het goed Scherpensele bij Wijje, via zijn vader van zijn grootvader Herman Bitter heeft geerft. Dit zou ook verklaren waarom Johan I niet in het bezit gekomen is van goederen van zijn grootvader, de oudere Herman Bitter: die waren naar zijn oudere broer Johan Bitter gegaan.

Franz Salzborn

Mei 2007